

L'assistència religiosa i la llibertat de culte a les presons de Catalunya¹

BUTLLETÍ DE DIFUSIÓ DE RECERQUES

INVESEMBREU

Presentació

L'any 2004, la comissió de presons de Justícia i Pau, atenta sempre a analitzar la situació de les presons catalanes, va decidir prestar atenció a un aspecte important, però sovint oblidat, com és l'exercici de la llibertat religiosa dins de la presó i l'assistència religiosa als reclusos.

La qüestió ens semblava considerable, perquè es tracta d'un dret fonamental dels reclusos, recollit en tots els textos nacionals i internacionals de drets humans i en les recomanacions internacionals en matèria penitenciària. Alhora, partíem de la convicció que el servei que poden prestar, i que de fet ja presten, les confessions religioses dins de les presons és de gran importància per contribuir a una vida més digna i humana dins dels centres i a la reinserció social dels interns. Per això, amb aquest estudi també preteníem afavorir que l'Administració penitenciària catalana i el personal penitenciari valoressin més aquesta tasca i prenguessin les mesures adequades per facilitar-la i dotar-la de la major qualitat possible.

La publicació d'aquest *Invesbreu* per part del CEJFE i la difusió dels seus resultats dona empara a aquesta finalitat.

Presentación

El año 2004, la comisión de prisiones de Justicia y Paz, atenta siempre a analizar la situación de las cárceles catalanas, decidió prestar atención a un aspecto importante, pero a menudo olvidado, como es el ejercicio de la libertad religiosa dentro de la cárcel y la asistencia religiosa a los reclusos.

La cuestión nos parecía considerable, porque se trata de un derecho fundamental de los reclusos, recogido en todos los textos nacionales e internacionales de derechos humanos y en las recomendaciones internacionales en materia penitenciaria. A la vez, partíamos de la convicción que el servicio que pueden prestar, y que de hecho ya prestan, las confesiones religiosas dentro de las cárceles, es de gran importancia, ya que contribuyen a una vida más digna y humana dentro de los centros y contribuyen también, a la reinserción social de los internos. Por eso, con este estudio pretendíamos también favorecer que la Administración penitenciaria catalana y el personal penitenciario valoren más esta tarea y tomen las medidas adecuadas para facilitarla y dotarla de la mejor calidad posible.

La publicación de este *Invesbreu* por parte del CEJFE y la difusión de sus resultados apoya a esta finalidad.

Introducció

La llibertat religiosa és un dret fonamental de la persona, reconegut en tots els textos internacionals de drets humans i, evidentment, també en la Constitució espanyola de 1978 (art. 16).

La detenció o empresonament d'una persona no pot suposar cap excepció per a aquest dret, emanat directament de la dignitat humana, que ha de ser respectada en tota persona, sigui quina sigui la seva situació i amb independència de la seva conducta o dels actes delictius que hagi comès. Per això, l'art. 25.2 Constitució espanyola afirma que els condemnats que compleixen pena de presó gaudeixen íntegrament de tots els seus drets constitucionals, amb la lògica excepció de la llibertat deambulatória, així com de les limitacions imposades per "la condemna, el sentit de la pena i la llei penitenciària". Les persones subjectes a la presó provisional tampoc no perden aquest dret, ja que són ciutadans en ple exercici dels seus drets constitucionals i han de ser tractats com a presumptes innocents fins que no hi hagi una sentència condemnatòria ferma (art. 24 Const.).

Per garantir aquest dret, les recomanacions internacionals en matèria penitenciària proposen que es vetlli per oferir una adequada assistència religiosa a totes les persones privades de llibertat en centres penitenciaris o de detenció. En aquest sentit, també la legislació penitenciària espanyola obliga que l'Administració vetlli perquè tots els interns que ho sol·licitin gaudeixin d'aquesta assistència.

Però no és solament una qüestió de drets. El lliure exercici de la llibertat religiosa i una adequada assistència religiosa als interns per part de les persones adients de les diferents religions reconegudes, a més d'un dret, pot repercutir de manera molt positiva en els processos personals, en el clima i en la convivència a l'interior dels centres, humanitzant la vida penitenciària i afavorint condicions adequades per a la reinserció social dels interns. I l'Administració, com sabem, està obligada a promoure les condicions per a la reinserció social dels penats (art. 25.2 Const.).

Rebre l'adequada atenció de membres qualificats de les diferents religions és, potencialment, un factor de promoció dels valors de la convivència, del respecte mutu, de l'autoconeixement de les persones i de valors altruistes i, per tant, un factor que reforça una execució resocialitzadora de la pena de presó.

Malgrat aquestes potencialitats de la dimensió religiosa en l'àmbit penitenciar, Justícia i Pau havia detectat des de feia anys que l'Administració Peniten-

Introducción

La libertad religiosa es un derecho fundamental de la persona, reconocido en todos los textos internacionales de derechos humanos y, evidentemente, también en la Constitución española de 1978 (art. 16).

La detención o encarcelamiento de una persona no puede suponer ninguna excepción para este derecho, emanado directamente de la dignidad humana, que tiene que ser respetada en toda persona sea cual sea su situación y con independencia de su conducta o de los actos delictivos que haya cometido. Por eso, el artículo 25.2 de la Constitución española afirma que los condenados que cumplen pena de prisión gozan íntegramente de todos sus derechos constitucionales, con la lógica excepción de la libertad deambulatoria, así como de las limitaciones impuestas por "la condena, el sentido de la pena y la ley penitenciaria". Tampoco las personas sujetas a prisión provisional pierden este derecho, ya que son ciudadanos en pleno ejercicio de sus derechos constitucionales y tienen que ser tratados como presuntos inocentes hasta que no haya una sentencia condenatoria firme (art. 24 CE).

Para garantizar este derecho, las recomendaciones internacionales en materia penitenciaria proponen que se trabaje para ofrecer una adecuada asistencia religiosa a todas las personas privadas de libertad en centros penitenciaris o de detención. En este sentido, también la legislación penitenciaria española obliga a la Administración a velar para que todos los internos que lo soliciten gocen de esta asistencia.

Pero no es tan solo una cuestión de derechos. El libre ejercicio de la libertad religiosa y una correcta asistencia religiosa a los internos por parte de las personas adecuadas de las diferentes religiones reconocidas, además de un derecho, puede repercutir de forma muy positiva en los procesos personales, en el clima y en la convivencia en el interior de los centros, humanizando la vida penitenciaria y favoreciendo condiciones adecuadas para la reinserción social de los penados (art. 25.2 CE).

Una adecuada atención por miembros cualificados de las diferentes religiones es potencialmente un factor de promoción de los valores de la convivencia, del respeto mutuo, del autoconocimiento de las personas y de los valores altruistas y, por tanto, un factor que refuerza una ejecución resocializadora de la pena de prisión.

Pese a estas potencialidades de la dimensión religiosa en el ámbito penitenciario, Justicia y Paz había detectado desde hacía años que la Administración Peniten-

ciària catalana no disposava d'una política clara en aquest àmbit i que no atorgava, ni per part del centre directiu ni per part dels comandaments i el personal, prou importància a aquesta matèria. Per aquesta raó, sospitàvem que es produïen disfuncions i mancances importants i que es desaprofitaven les potencialitats d'aquesta realitat per afavorir la convivència i la reinserció social dels interns. D'altra banda, vam detectar un cert desconeixement per part de la mateixa Administració respecte de les característiques de la demanda d'atenció religiosa per part dels interns, i de l'abast i condicions de l'oferta religiosa efectivament disponible a les presons del nostre país, habitualment confosa dins de l'àmplia i variada dinàmica del voluntariat penitenciari.

Objectius

Aquesta investigació es va proposar assolir els objectius següents:

Examinar la normativa internacional, estatal i catalana que empara i/o regula l'exercici del dret a la llibertat religiosa en l'àmbit penitenciari, així com les normes i criteris específics de la Secretaria de Serveis Penitenciaris de la Generalitat en aquesta matèria.

Conèixer l'oferta efectivament disponible d'assistència religiosa als centres penitenciaris catalans: detectar les diferents institucions i comunitats que desenvolupen actualment serveis de caràcter religiós i les característiques d'aquests serveis.

Conèixer la demanda per part dels reclusos d'assistència religiosa: aspectes generals de l'adscripció religiosa dels interns, demanda d'atenció religiosa individual, demanda de pràctica religiosa i de formació.

Conèixer les condicions en què es presta atenció religiosa individual als interns dins dels centres penitenciaris catalans, i detectar-ne les dificultats i problemàtiques.

Conèixer les condicions en què es realitzen les pràctiques i activitats religioses col·lectives organitzades per les diferents institucions i comunitats als centres penitenciaris de Catalunya, per tal de detectar-ne les dificultats i problemàtiques.

Conèixer com les condicions que ofereixen els centres per a l'exercici de la llibertat religiosa en altres àmbits de la vida, en particular pel que fa a les pràctiques religioses individuals (pregària, meditació...), l'alimentació o la formació, per tal de detectar-ne els obstacles i dificultats.

A partir dels resultats d'aquest estudi, ens vam proposar formular un conjunt de propostes i recoma-

ciària catalana no disponía de una política clara en este ámbito y que no otorgaba, ni por parte del centro directivo ni por parte de los mandos y el personal, la importancia suficiente a esta materia. Por esta razón, sospechábamos que se producían disfunciones y carencias importantes y que se desaprovechaban las potencialidades de esta realidad para favorecer la convivencia y la reinserción social de los internos. Por otra parte, detectamos un cierto desconocimiento por parte de la misma Administración en referencia a las características de la demanda de atención religiosa por parte de los internos y del alcance y condiciones de la oferta religiosa efectivamente disponible en las cárceles de nuestro país, habitualmente confundida dentro de la amplia y variada dinámica del voluntariado penitenciario.

Objetivos

Esta investigación se propuso alcanzar los siguientes objetivos:

Examinar la normativa internacional, estatal y catalana que ampara y/o regula el ejercicio del derecho a la libertad religiosa en el ámbito penitenciario, así como las normas y criterios específicos de la Secretaría de Servicios Penitenciarios de la Generalitat en esta materia.

Conocer la oferta efectivament disponible de asistencia religiosa a los centros penitenciaris catalanes: detectar las diferentes instituciones y comunidades que desarrollan actualmente servicios de carácter religioso y las características de estos servicios.

Conocer la demanda de asistencia religiosa por parte de los reclusos: aspectos generales de la adscripción religiosa de los internos, demanda de atención religiosa individual, demanda de práctica religiosa y de formación.

Conocer las condiciones en que se presta atención religiosa individual a los internos dentro de los centros penitenciaris catalanes, y detectar las dificultades y problemáticas que se dan.

Conocer las condiciones en que se realizan las prácticas y actividades religiosas colectivas organizadas por las diferentes instituciones y comunidades en los centros penitenciaris de Cataluña, para detectar las dificultades y los problemas que se dan.

Conocer las condiciones que ofrecen los centros para el ejercicio de la libertad religiosa en otros ámbitos de la vida, en particular lo que concierne a las prácticas religiosas individuales (pregaria, meditación,...), la alimentación o la formación, y así poder detectar los obstáculos y las dificultades.

Partiendo de los resultados de este estudio, nos propusimos formular un conjunto de propuestas y reco-

nacions a l'Administració per tal de promoure un nivell adequat d'atenció religiosa als centres penitenciaris catalans, així com un major grau de respecte a la llibertat religiosa dels interns, com a element que contribueixi a la bona convivència als centres i a la reinserció social dels interns.

Metodologia utilitzada

Per realitzar aquesta investigació, s'han utilitzat els mecanismes i instruments següents:

1. Estudi de la normativa estatal i internacional en matèria de llibertat religiosa i, en particular, les previsions relatives a l'àmbit penitenciar, així com dels acords entre l'Estat espanyol i les diferents confessions religioses.
2. Requeriment d'informació i entrevista amb la Sotsdirectora General de Programes de Rehabilitació i Sanitat i amb el Cap del Servei de Rehabilitació, ambdós de la Secretaria de Serveis Penitenciaris i Rehabilitació del Departament de Justícia.
3. Enquesta als sotsdirectors de Tractament de cadascun dels centres penitenciaris de Catalunya, excepte els centres oberts.
4. Entrevista amb responsables de l'atenció religiosa penitenciària de les diferents institucions i comunitats que desenvolupen actualment activitats religioses als centres penitenciaris de Catalunya: Església Catòlica, Consell Evangèlic de Catalunya, Consell Cultural Islàmic de Catalunya, Testimonis de Jehovà.
5. Enquesta individual a sacerdots, pastors, imams i altres assistents religiosos de les diferents institucions i comunitats que desenvolupen actualment activitats religioses als centres penitenciaris de Catalunya.
6. Enquesta a una selecció d'interns de diferents centres penitenciaris. En total han estat 238 enquestes personals. Les enquestes es van realitzar, la majoria, en els mesos d'octubre a març de 2004. S'han distribuït enquestes a interns de tots els centres penitenciaris, exclòs els centres oberts (la demanda religiosa dels quals pot canalitzar-se per altres vies) procurant una representació proporcional de totes les religions i de diferents perfils personals (joves i adults, homes i dones).
7. Finalment, s'han recollit impressions i opinions de voluntaris de presons, familiars i professionals dels centres penitenciaris de Catalunya.

mendaciones a la Administración, para promover un nivel adecuado de atención religiosa en los centros penitenciarios catalanes, así como un mayor grado de respeto a la libertad religiosa de los internos, como elemento que contribuya a la mejora de la convivencia en los centros y a la reinserción social de los internos.

Metodología utilizada

Para la realización de esta investigación, se han utilizado los siguientes mecanismos e instrumentos:

1. Estudio de la normativa estatal e internacional en materia de libertad religiosa y, en particular, las previsions relativas del ámbito penitenciario, así como los acuerdos entre el Estado español y las diferentes confesiones religiosas.
2. Requerimiento de información y entrevista con la Sub-directora General de Programas de Rehabilitación y Sanidad y con el jefe del Servicio de Rehabilitación, ambos de la Secretaria de Servicios Penitenciarios y Rehabilitación del Departamento de Justicia de Cataluña.
3. Encuesta a los Sub-directores de Tratamiento de cada uno de los centros penitenciaris de Cataluña, excepto los de los centros abiertos.
4. Entrevista con los responsables de la atención religiosa penitenciaria de las diferentes instituciones y comunidades que desarrollan actualmente actividades religiosas a los centros penitenciaris de Cataluña: Iglesia Católica, Consejo Evangélico de Cataluña. Consejo Cultural Islámico de Cataluña y Testimonios de Jehová.
5. Encuesta individual a sacerdotes, pastores, imanes y otros asistentes religiosos de las diferentes instituciones y comunidades que desarrollan actualmente actividades religiosas en los centros penitenciaris de Cataluña.
6. Encuesta a una selección de internos de diferentes centros penitenciaris. En total se han hecho 238 encuestas personales. Las encuestas se realizaron, en su inmensa mayoría, en los meses de octubre a marzo de 2004. Se distribuyeron encuestas a internos de todos los centros penitenciaris, excluyendo los centros abiertos (la demanda religiosa de los cuales puede canalizarse por otras vías) procurando una representación proporcional de todas las religiones y de diferentes perfiles personales (jóvenes y adultos, hombres y mujeres).
7. Finalmente se han recogido impresiones y opiniones de voluntarios de prisiones, familiares y profesionales de los centros penitenciaris de Cataluña.

Resultats

En aquest informe, hem posat de manifest que els tractats i recomanacions internacionals, així com la legislació vigent al nostre país, proclamen la llibertat religiosa com a dret fonamental de tota persona, del qual no pot ser desposseïda pel fet d'estar sotmesa a detenció o empresonament. Això inclou no solament la llibertat de creences, sinó també la possibilitat de manifestar-les de manera pública o privada mitjançant la pràctica, el culte i l'observança dels ritus, sense que puguin ser objecte de cap discriminació.

Les recomanacions de diferents institucions internacionals (Nacions Unides i Consell d'Europa) estableixen que per a l'exercici adequat d'aquest dret dins de l'àmbit penitenciari és necessari que els reclusos rebin, si ho desitgen, l'assistència religiosa de persones reconegudes de la seva confessió. Si hi ha prou nombre d'interns, els assistents han de poder actuar amb caràcter permanent. Aquests assistents han de poder organitzar activitats i serveis religiosos, i els interns tenen el dret de participar-hi. Alhora, els interns tenen el dret de poder satisfer les exigències de les seves creences, disposar de llibres i publicacions adients i rebre una alimentació que respecti aquestes creences.

D'altra banda, l'exercici de la llibertat religiosa no és solament un dret dels reclusos, sinó que permet oferir-los un ajut important i fer una aportació molt positiva al medi penitenciari. En efecte, el servei i l'assistència que ofereixen les confessions religioses dins dels centres penitenciaris són una contribució important per dignificar i humanitzar la vida dels reclusos, per promoure els valors cívics i la convivència, per combatre el deteriorament psicològic que sovint comporta la privació de llibertat, per ajudar concretament els interns en moltes dimensions de la seva vida, per fer de pont i atendre les seves famílies i impulsar o col·laborar en el seu procés de reinserció social. Aquesta constatació és una raó més per facilitar i donar suport a la tasca que realitzen aquestes entitats religioses.

La nostra recerca ens ha permès constatar que, els últims anys, el perfil religiós dels reclusos a Catalunya és cada cop més plural i complex, a causa, sobretot, de l'entrada creixent de reclusos de nacionalitat estrangera. Encara que la majoria dels interns són catòlics, hi ha una presència important i creixent de musulmans, cristians evangèlics i, en

Resultados

En este informe hemos puesto de manifiesto que los tratados y recomendaciones internacionales, así como la legislación vigente en nuestro país, proclaman la libertad religiosa como derecho fundamental de toda persona, del cual no puede ser excluida por el hecho de estar sometida a detención o encarcelamiento. Esto incluye no solamente la libertad de creencias, sino también la posibilidad de manifestarlas de forma pública o privada mediante la práctica, el culto y la observación de los rituales, sin que puedan ser objeto de ningún tipo de discriminación.

Las recomendaciones de diferentes instituciones internacionales (Naciones Unidas y Consejo de Europa) establecen que para el ejercicio adecuado de este derecho dentro del ámbito penitenciario es necesario que los reclusos reciban, si lo desean, la asistencia religiosa de personas reconocidas de su confesión. Si hay un número suficiente de internos, los asistentes han de poder actuar con carácter permanente. Estos asistentes han de poder organizar actividades y servicios religiosos y los internos tienen el derecho de participar en ellos. A la vez, los internos tienen el derecho de poder satisfacer las exigencias de sus creencias, disponer de libros y publicaciones adecuadas y recibir una alimentación que tome en consideración estas creencias.

Por otra parte, el ejercicio de la libertad religiosa no es tan solo un derecho de los reclusos, sino que permite ofrecerles una ayuda importante y hacer una aportación muy positiva en el medio penitenciario. En efecto, los servicios y la asistencia que prestan las confesiones religiosas dentro de los centros penitenciaris son una contribución importante para dignificar y humanizar la vida de los reclusos, para promover los valores cívicos y la convivencia, para combatir el deterioro psicológico que a menudo comporta la privación de libertad, para ayudar concretamente a los internos en muchas dimensiones de su vida, para hacer de puente y atender a sus familias e impulsar o colaborar en su proceso de reinserción social. Esta constatación es una razón de más para facilitar y dar soporte a la tarea que realizan estas entidades religiosas.

Nuestra investigación nos ha permitido constatar que, en los últimos años, el perfil religioso de los reclusos de Cataluña es cada vez más plural y complejo, debido sobretudo a la entrada creciente de reclusos de nacionalidad extranjera. Aunque la mayoría de los internos son católicos, se da una presencia importante y de tendencia creciente de musulmanes, cristianos evangélicos y, en menor medida, ortodoxos. Es-

menor mesura, ortodoxos. Aquesta diversitat obliga a fer un esforç especial per facilitar que els interns disposin del suport de les diferents religions a les quals pertanyen.

Des de fa anys, l'administració penitenciària catalana procura i facilita la prestació d'atenció individual i serveis religiosos per part de les confessions majoritàries o de les més importants. En alguns casos, ha establert convenis o acords de col·laboració i contribueix econòmicament als costos d'aquests serveis (Església Catòlica, Consell Evangèlic i Consell Cultural Islàmic). També facilita l'entrada regular d'altres comunitats (ortodoxos i testimonis de Jehovà) o procura l'entrada puntual de membres d'altres comunitats quan hi ha una demanda. Així, en la major part dels centres de Catalunya hi ha una àmplia i diversa oferta d'atenció individual i de serveis religiosos per part de les religions majoritàries (catòlics, evangèlics, musulmans, cristians ortodoxos i testimonis de Jehovà) i es pot afirmar que un 20% o 30% de la població reclusa es beneficia regularment de forma directa d'aquestes activitats.

En termes generals, els interns que demanen atenció individual poden rebre-la a través de membres de les confessions presents actualment als centres. Ara bé, hi ha algunes llacunes importants en alguns centres on no hi ha aquesta presència o no és suficient, en particular pel que fa a l'atenció als musulmans i als cristians ortodoxos, així com als interns que es troben en el denominat "primer grau" o "règim tancat". Altres disfuncions són les dificultats freqüents que troben els assistents religiosos per localitzar els interns als centres més grans, així com l'absència de despachos adients per a la visita individual, que obliga a molts assistents i voluntaris religiosos a parlar a peu dret pels passadissos o en qualsevol racó.

D'altra banda, moltes entitats i comunitats religioses organitzen regularment pràctiques religioses col·lectives als centres (eucaristia, culte, oració comunitària...), així com altres activitats que no són estrictament de caràcter religiós (educatives, culturals, esportives...) i en les quals participa un alt nombre d'interns.

Ara bé, hi ha problemes importants pel que fa a la realització de serveis religiosos: no hi ha espais específics per a celebracions i ritus religiosos, i s'utilitzen locals pensats per a altres funcions i que no reuneixen les condicions adequades, per falta d'es-

ta diversitat obliga a fer un esforç especial per facilitar que els interns disposin del suport de les diferents religions a les que pertanyen.

Desde hace años, la administración penitenciaria catalana procura y facilita la prestación de atención individual y servicios religiosos por parte de las confesiones mayoritarias o más importantes. En algunos casos ha establecido convenios o acuerdos de colaboración y contribuye económicamente a los costes de estos servicios (Iglesia Católica, Consejo Evangélico y Consejo Cultural Islámico). También facilita la entrada regular de otras comunidades (ortodoxos y testimonios de Jehová) o procura la entrada puntual de miembros de otras comunidades cuando hay una demanda. Así, en la mayor parte de los centros de Cataluña existe una amplia y diversa oferta de atención individual y de servicios religiosos por parte de las religiones mayoritarias (católicos, evangélicos, musulmanes, cristianos ortodoxos y testimonios de Jehová) y se puede afirmar que un 20% ó 30% de la población reclusa se beneficia regularmente de forma directa de estas actividades. En términos generales, los internos que solicitan atención individualizada pueden recibirla mediante los miembros de las confesiones presentes actualmente en los centros. Ahora bien, hay algunas lagunas importantes en algunos centros, dónde no hay presencia religiosa o no es suficiente, en particular en referencia a la atención de los musulmanes y de los cristianos ortodoxos, así como de los internos que se encuentran en el denominado "primer grado" o "régimen cerrado". Otras disfunciones son las frecuentes dificultades que encuentran los asistentes religiosos para localizar a los internos en los centros más grandes, así como la falta de despachos adecuados para la visita individual, que obliga a muchos asistentes y voluntarios religiosos a mantener las conversaciones en medio de los pasillos o en cualquier sitio.

Por otra parte, hay una gran presencia de entidades y comunidades religiosas que organizan regularmente prácticas religiosas colectivas en los centros (eucaristía, culto, oración comunitaria...), así como otras actividades no estrictamente de carácter religioso (educativas, culturales, deportivas...), en las que participan un gran número de internos. Ahora bien, hay problemas importantes por lo que hace a la realización de servicios religiosos: no existen espacios específicos para las celebraciones y rituales religiosos y se utilizan locales pensados para otras funciones y que no reúnen las condiciones adecuadas, por falta de espacio o de mobiliario

pai o de mobiliari adequat, interferències externes, incompatibilitat d'horaris, etc.

Finalment, una altra qüestió que cal considerar és l'oferta alimentària dels centres, ja que la normativa penitenciària exigeix que l'alimentació dels interns respecti les seves conviccions filosòfiques i religioses. Ara bé, en el cas dels centres penitenciaris catalans, malgrat que els convenis amb les empreses adjudicatàries del servei de menjador ho contemplin genèricament, l'oferta existent no sempre satisfà els requeriments dels interns que pertanyen a les religions majoritàries (en particular, catòlics i musulmans).

Recomanacions

Totes aquestes deficiències ens porten a demanar al Departament de Justícia un major esforç per garantir i dignificar l'assistència religiosa a les presons.

En primer lloc, si bé el Departament de Justícia ha dictat ja una primera normativa important al respecte (Instrucció 1/2005 de la Direcció General de Recursos i Règim Penitenciari), pensem que caldria incorporar-la al futur reglament penitenciari català (almenys en els aspectes essencials), així com també les principals exigències que reclama l'atenció religiosa dels interns, d'acord amb les recomanacions internacionals.

Pel que fa a les mesures concretes que cal aplicar, creiem que és necessari garantir una presència suficient d'assistents de les religions majoritàries a tots els centres i en tots els règims de tractament, formalitzant acords de col·laboració amb totes elles i assumint-ne els costos (de personal i materials), ja que es tracta d'una prestació més que l'Administració ha de garantir. Cal assegurar la disponibilitat necessària a cada centre o mòdul per part d'assistents reconeguts de les principals confessions, els quals han de gaudir de despachos adients per rebre privadament i dignament els interns.

Entenem que l'assistència religiosa ha de ser considerada una activitat més en el marc del tractament penitenciari i, per tant, ha de planificar-se dins del conjunt de les activitats dels centres, amb l'adequada participació dels assistents religiosos. Així s'evitarien incompatibilitats d'horaris, es corregirien les actuals disfuncions i es garantiria el desenvolupament adequat de les activitats religioses. A més, els interns han de ser degudament informats de tota l'oferta religiosa existent des del moment

adecuado, interferencias externas, incompatibilidad de horarios, etc.

Finalmente, otra cuestión a considerar es la oferta alimentaria de los centros, ya que la normativa penitenciaria exige que la alimentación de los internos tome en consideración sus convicciones filosóficas y religiosas. Ahora bien, en el caso de los centros penitenciarios catalanes, pese a que los convenios con las empresas adjudicatarias del servicio de comedor lo contemplen genéricamente, la oferta existente no siempre satisface los requerimientos de los internos que pertenecen a las religiones mayoritarias (en particular, católicos y musulmanes).

Recomendaciones

Todas estas deficiencias nos llevan a solicitar al Departamento de Justicia un mayor esfuerzo para garantizar y dignificar la asistencia religiosa a las prisiones.

En primer lugar, si bien el Departamento de Justicia ha dictado ya una primera normativa importante al respecto (Instrucción 1/2005 de la Dirección General de Recursos y Régimen Penitenciario), pensamos que sería necesario incorporarla al futuro reglamento penitenciario catalán (al menos en los aspectos esenciales), así como también las principales exigencias que reclama la atención religiosa de los internos, de acuerdo con las recomendaciones internacionales.

En cuanto a las medidas concretas que se tienen que aplicar, creemos que es necesario garantizar una presencia suficiente de asistentes de las religiones mayoritarias en todos los centros y en todos los regímenes de tratamiento, formalizando acuerdos de colaboración con todas ellas y asumiendo los costes (de personal y materiales), ya que se trata de una prestación más que la Administración tiene que garantizar. Se tiene que asegurar la disponibilidad necesaria en cada centro o módulo por parte de los asistentes reconocidos de las principales confesiones, los cuales tienen que gozar de despachos adecuados para recibir privada y dignamente a los internos. Entendemos que la asistencia religiosa tiene que ser considerada una actividad más en el marco de tratamiento penitenciario y, por tanto, tiene que ser planificada dentro del conjunto de las actividades de los centros, con la adecuada participación de los asistentes religiosos. Así se evitarían incompatibilidades de horarios, se corregirían las actuales disfunciones y se garantizaría el correcto desarrollo de las actividades religiosas. Además, los internos tienen que ser debidamente informados de toda la oferta reli-

que ingressen als centres. Igualment, caldria vetllar perquè el personal penitenciari entengués la importància d'aquests serveis i hi prestés la col·laboració necessària.

D'altra banda, tal i com expressament estableix la citada Instrucció 1/2005, cal adequar espais específics multiconfessionals per a la realització digna de serveis i celebracions religioses en tots els centres, equipats amb el mobiliari i estris adients. Aquest punt resulta d'especial importància en l'actualitat, atès que el Departament de Justícia ha engegat un pla de construcció de nous centres penitenciaris, ens els quals no poden faltar aquests espais.

A més, cal vetllar perquè els interns puguin celebrar ordenadament les pràctiques més importants de la seva religió, col·lectives i individuals, en els horaris i dies pertinents. En particular, cal facilitar la pregària o meditació individual, mitjançant els espais i les previsions adequades.

Finalment, és important fer un major esforç per garantir una oferta alimentària adaptada a les creences de les religions majoritàries.

giosa existente desde el momento de ingresar en los centros. Igualmente, sería necesario velar para que el personal penitenciario entienda la importancia de estos servicios y preste la colaboración necesaria.

Por otro lado, tal y como expresamente establece la citada Instrucción 1/2005, es necesario adecuar espacios específicos multiconfesionales para la realización digna de servicios y celebraciones religiosas en todos los centros, equipados con el mobiliario y materiales correspondientes. Este punto resulta de especial importancia en la actualidad, dado que el Departamento de Justicia ha iniciado un plan de construcción de nuevos centros penitenciarios, en los cuales no pueden faltar estos espacios.

Además, se tiene que velar para que los internos puedan celebrar ordenadamente las prácticas más importantes de su religión, colectivas e individuales, en los horarios y días pertinentes. En particular, se tiene que facilitar la plegaria o la meditación individual, mediante los espacios y las previsions adecuadas. Finalmente, es importante hacer un mayor esfuerzo para garantizar una oferta alimentaria que se adecue a las creencias de las religiones mayoritarias

Butlletins. *Invesbreu* publicats

- 1 *Immigrants i criminalitat a Europa. Els exemples d'Alemanya i Espanya.* Gener 1995
- 2 *La preso pública de Barcelona durant l'etapa isabelina / La casa de correcció de Barcelona (1836-1856).* Gener 1998.
- 3 *El cost de la justícia penal. Privació de llibertat i alternatives.* Febrer 1998.
- 4 *El nen abusat sexualment com a testimoni / Els delictes contra la llibertat sexual relacionats amb menors.* Març 1998.
- 5 *Intel·ligència i personalitat en el procés rehabilitador del delinqüent.* Maig 1998.
- 6 *Salut i presó.* Octubre 1998.
- 7 *La premsa envers la violència juvenil i la presó.* Novembre 1998.
- 8 *El tractament dels agressors sexuals.* Febrer 1999.
- 9 *La victimització a Catalunya l'any 1996.* Abril 1999.
- 10 *Programes aplicats de psicologia comunitària amb personal penitenciari.* Juny 1999.
- 11 *Justícia juvenil: inserció laboral i mesures en medi obert.* Octubre 1999.
- 12 *Reincidència i delinqüència juvenil.* Novembre 1999.
- 13 *Violència domèstica.* Desembre 1999.
- 14 *L'estat de l'adopció a Catalunya (1998-1999).*
- 15 *Maltractaments infantils a Catalunya.* Juny 2000
- 16 *Presó i dones. La incidència dels programes motivacionals en la conducta social. Un estudi evolutiu (1988-2000) a la presó de dones de Barcelona.* Setembre 2000
- 17 *Avaluació d'un programa de tractament per a joves violents.* Novembre 2000
- 18 *Avaluació de l'efectivitat dels programes de tractament amb delinqüents a Europa.* Gener 2001
- 19 *La victimització a Catalunya l'any 1999.* Maig 2001
- 20 *L'arrest de cap de setmana a Catalunya (1996-2000)*
- 21 *Addictes a les drogues i reincidència en el delicte*
- 22 *Maltractaments físics greus a nadons i menors de quatre anys ingressats en centres d'acolliment*
- 23 *Intervenció institucional. Elements per a l'anàlisi en menors infractors o en risc*
- 24 *Els menors estrangers indocumentats no acompanyats (MEINA)*
- 25 *La medicació penal*
- 26 *La reincidència*
- 27 *Família i conducta antisocial*
- 28 *Presentació de dues recerques de l'àmbit penitenciari*
- 29 *Intervenció en centres de justícia juvenil*
- 30 *La Classificació inicial en règim obert dels condemnats a presó*
- 31 *La reincidència en les penes alternatives a la presó a Catalunya*

Edició i producció: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada
Ausiàs March, 40
Tel. 93 207 31 14
Fax 93 207 67 47
cejfe.dj@gencat.net

Tiratge: 2.000 exemplars

ISSN: 1138-5014
Dip. legal: B-1482-1998